

РАЦІОНАЛЬНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ОХОРОНА ПРИРОДИ

УДК 911.3:332.2 (477.82)

Ніна ТАРАСЮК, Олександра НИЧАЯ

ГЕОГРАФІЧНА ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ ЗАБУДОВАНИХ ЗЕМЕЛЬ ТЕРИТОРІЇ ПОЛІССЯ (НА ПРИКЛАДІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті представлено результати оцінки особливостей сучасного використання забудованих земель для території Полісся Волинської області. В результаті аналізу структури земельного фонду Волині, виділяємо клас антропогенних ландшафтів забудовані землі, тобто, власне, селитебні ландшафти.

В результаті аналізу картосхем різних часових періодів для території с. Згорани, яке знаходиться в межах КД-І, досліджено зміну не тільки площі селитебного ландшафту, але й зміну його рисунку протягом століття. З метою оцінки сучасного стану використання територій населених пунктів визначено частку земель селитебно-житлової забудови в загальній площі забудованих територій. За результатами дослідження складено картосхеми, діаграми. Обґрунтовано основні напрями геоекологічної реабілітації селитебних ландшафтів для потреб регіонального розвитку.

Ключові слова: *збудовані землі, землекористування, рисунок ландшафту, селитебно-збудовані землі, селитебно-житлова, селитебно-рекреаційна забудова та селитебно-транспортна, селитебний ландшафт, цифрова векторна модель.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Земельний фонд, будь якого регіону є його основним багатством, що є не лише територіальним базисом для ведення господарської діяльності, але й просторовим середовищем, яке забезпечує населення територією проживання та обслуговування. В результаті тривалого природокористування відбувається значна трансформація природних ландшафтів та збільшення частки природно-антропогенних та антропогенних комплексів, тому вивчення й аналіз цих змін є важливою складовою регіонального розвитку.

Територія дослідження характеризується значним ландшафтним різноманіттям. В сучасному рисунку ландшафтної будови дзеркально відображено не лише взаємодію природних чинників, але і особливості видів і напрямів природокористування. Полісся – край лісів, боліт, озер та річок тому і поширення земель забудови характеризується прив'язкою до підвищених форм рельєфу. Але впродовж тривалого історичного періоду характер забудови зазнає змін, які обумовлені іншими чинниками, наприклад розвитком мережі транспортної сітки і т.п. Зміна конфігурації рисунку заселених територій має свою природу і, безумовно, суттєво впливає на особливості розвитку сучасної господарської інфраструктури. Тому, вивчення просторово-часових змін поширення забудови в межах Полісся є важливою складовою комплексної оцінки території та перспектив територіального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Регіональні особливості землекористування та використання земельних ресурсів про-

аналізовано у роботах дослідників в різних напрямках та галузях знань, для прикладу, у землеустрої та економіці природокористування – Д. С. Добряк (2001), Л. Я. Новаковський (2000, 2001), А.Я. Сохнич (2001), М.Г. Ступень (2006), А. М. Третяк (1994), у географії – Г.Д. Гоцуляк (1991), К.В. Дарчук (2011), М.Д. Заячук (2005), В.М. Руденко (1999), П.О. Сухий (2007, 2011) [2; 9].

Слід зазначити, що вивчення земельних угідь Волинської області стало об'єктом дослідження багатьох науковців. Аналіз структури сільськогосподарських угідь, видів природокористування приведено в роботах Т.С. Павловської (2014), Р.М. Панаса (2011), А.М. Шворак (2001) [8; 10; 12].

Використання сучасних ГІС-технологій відкриває нові перспективи для дослідження та спостереження за навколишнім природним середовищем та, зокрема, за структурою землекористування. Можливості використання таких технологій, широко представлені в наукових виданнях періодичними та електронними ресурсами [6; 14].

Встановлено, що площа забудованих земель збільшується. Але питання впливу їх на сучасну ландшафтну структуру Полісся залишається мало вивченим. Тому, вважаємо за необхідне проаналізувати сучасний стан поширення забудованих земель Полісся та визначити основні напрямки геоекологічної реабілітації селитебних ландшафтів регіону.

Формулювання мети та завдань статті. Метою статті є аналіз структури забудованих земельних угідь Поліської частини Волинської області для вирішення завдань раціонального

землекористування та геоecологічної реабілітації досліджуваної території.

Поставлена мета зумовлює вирішення наступних завдань: вивчити структуру земельних угідь; розробити класифікацію селитебно-забудованих ландшафтів; охарактеризувати селитебно-забудовані землі Полісся; дослідити особливості компонентної структури селитебно-забудованих земель на ключових ділянках; проаналізувати динаміку площі та рисунка селитебного ландшафту Полісся; дати оцінку сучасного стану селитебно-житлової забудови на території дослідження.

Матеріали й методи дослідження. Інформаційною базою дослідження є форми б-зем Головного управління статистики Держземагенства у Волинській області, картографічні джерела (1973-1989 рр. – комплект топографічних карт генерального штабу (28 шт.), 1:100 000; 1925-1933рр. – Wojskowy Instytut Geograficzny, Warszawa 1: 100 000; 1910 р. – K. u. K. Militärgeographisches Institut, Wiedeń 1:75 000), інтернет-ресурси [1; 13].

За допомогою комп'ютерних програм

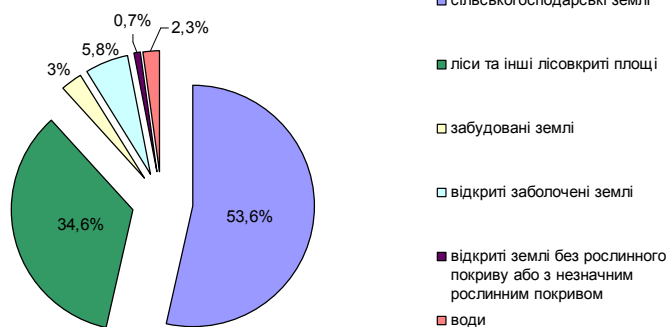

Рис. 1. Структура земельного фонду Волинської області по основних видах угідь та функціональному використанню (станом на 01.01.2015 р.)

Земельний фонд виступає не тільки засобом виробництва, але розглядається як просторовий базис життєдіяльності людини, який включає такий клас антропогенних ландшафтів як забудовані землі. Забудованими землями називають ті, на яких розташовані будівлі, споруди, подвір'я, вулиці, площі і характеризується як селитебні ландшафти. У структурі землекористування – це один з найскладніших та інтенсивно зростаючих класів антропогенних ландшафтів.

Як результат опрацювання теоретико-методологічних основ антропогенного ландшафтознавства (Ф.М.Мильков (1973), Г.І. Денисик (1998), В.Л. Казаков, Ю.Г. Тютюнник (1991)) [3; 4; 7; 11], класифікації згідно форми б-зем та оцінки стану земельних угідь в межах району дослідження обґрунтовано функціональну типологію селитебно-забудованих ландшафтів (рис. 2).

MapInfo Professional 11.0.3, Google Earth та CorelDRAW X5 створено картосхеми та цифрову векторну модель динаміки забудови селитебних земель. В ході роботи, крім методу картографічного моделювання, також використовуємо метод ключових ділянок (метод ключів), порівняльно-географічний, математичний, статистичний, графічний, метод аналізу та синтезу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. За даними головного управління Держкомзему у Волинській області земельний фонд станом на 01.01.2015 р. становить 2014,4 тис. га [1]. У структурі землекористування Волині провідне місце належить сільськогосподарським угіддям – 53,6%, на другому місці – ліси та інші лісовкриті площі (34,6 %), третю позицію займають відкриті заболочені землі (5,8 %), території під водою – 2,3% та відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом – 0,7%, а забудовані землі займають 3 % території області.(рис. 1).

Забудовані землі Волинської області (60,7 тис. га), як і всі інші категорії земельного фонду, характеризуються нерівномірністю розподілу. Разом з тим спостерігаємо суттєві територіальні відмінності у структурі розподілу та розміщення земельних угідь в межах адміністративних районів та сільських рад, що значною мірою обумовлюються природними умовами (кліматом, рельєфом, водними, лісовими, корисними копалинами). Так, на території Волині чітко виділяються дві області ландшафтів – поліська та лісостепова [5]. Проте, вплив природно-географічних чинників не можна вважати цілком вирішальним у формуванні сучасної структури землекористування. Соціально-економічні, історичні особливості заселення території, види природокористування, транспортну забезпеченість також відносимо до важливих факторів формування структури забудованих земель.

Вивчення територіальної диференціації забудованості проводимо на адміністративно-мікрорівні (міські, селищні та сільські ради). На території Волинської області виділено

шість ключових ділянок (КД): три – в межах Полісся та три – в межах Волинської височини.

Рис. 2. Селитебно-збудовані ландшафти

Згідно схеми фізико-географічного районування (О. М. Маринич, 2003) межа між фізи-

ко-географічними краями (Поліссям та Волинською височиною) проходить по трасі Н-22

Устилуг–Володимир–Волинськ–Луцьк–Рівне [5]. Для потреб практики використання результатів дослідження дозволимо прив'язку природних меж до меж адміністративних районів. Територію Володимир-Волинського, Лока-

чинського та Луцького районів ми повністю розглядаємо в межах Волинської височини з притаманними для цього регіону домінуючими видами природокористування.

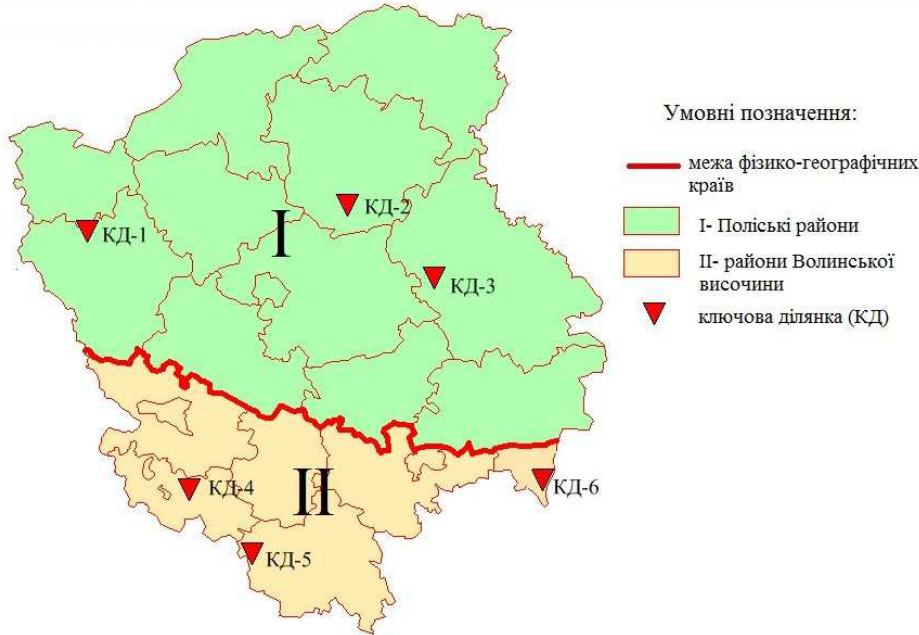

Рис. 3. Волинська область. Ключові ділянки (КД).

В межах області виділено ключові ділянки (рис. 3). Для характеристики та аналізу забудованих земель Полісся нами опрацьовано дані по території Любомльського та Камінь-Каширського районів – ключові ділянки 1 та 2 (КД-1, КД- 2).

За даними структури зелених угідь визначено показник забудованих земель. Середнє значення цього показника для Любомльського району (КД-1) становить 2,3%, а для Камінь-Каширського (КД-2) – 2,1%. До найбільш забудованих територій належать міста Любомль та Камінь-Каширськ (відповідно 23,6% та 7,8%). Серед територіальних громад найбільш забудована територія Нуйнівської с/р (4,7%) Камінь-Каширського району та Вишнівської с/р (4,1%) Любомльського району. Висока частка забудованості в межах Бірківської с/р (3,5%) (Любомльський р-н) та Видертської і Сошичненської с/р (по 3,7%), Личинівської і Раково-Ліської (по 3,1%) (Камінь-Каширський р-н). До територій з найнижчою часткою забудови належать Полапівська с/р (0,8%), Ладинська с/р (0,9%), Почапівська с/р (1,0%) (Любомльський р/н), а також Воєгашанська (0,9%), Верхівська, Добренська та Заліська (по 1,0 %) сільські ради (Камінь-Каширський р/н) (рис. 4).

Сільські ради з найбільшими показниками селитебно-дорожніх ландшафтів – це території в структурі угідь яких переважає частка

транспортної інфраструктури. Серед таких – Хворостівська, Підгородненська, Машівська, Бірківська, Вишнівська, Римачівська та Рівненська сільські ради у Любомльському районі, де проходить міжнародний транспортний коридор – автомагістраль Е-373 Київ–Ковель–Варшава). У Камінь-Каширському районі – Сошичненська с/р, Личинівська с/р, Нуйнівська с/р, Раково-Ліська с/р та Камінь-Каширська м/р у Камінь-Каширському районі – по території яких проходить залізнична колія обласного значення Ковель–Камінь-Каширськ та автомагістральна дорога Т-0311 Ковель–Камінь-Каширськ–Любешів.

Для забудованих земель, як одного з типів антропогенних ландшафтів властива власна сформована структура. Загалом, території ключових ділянок характеризуються низьким показником забудованості – 1,29% (КД-1) та 1,20% (КД-2) (табл. 1), це пояснюється впливом природно-географічних чинників – значною лісисістю, заболоченістю території.

Характеризуючи структуру забудованих земель КД-1, відмічаємо, що найбільшу площу займають території зайняті об'єктами транспорту та зв'язку – 55,4 га, на другій позиції землі рекреаційного використання – 29,0 га та території під громадською забудовою – 23,9 га (табл. 2). Найменшу площу займають відкриті кар'єри, які не експлуатуються –1 га.

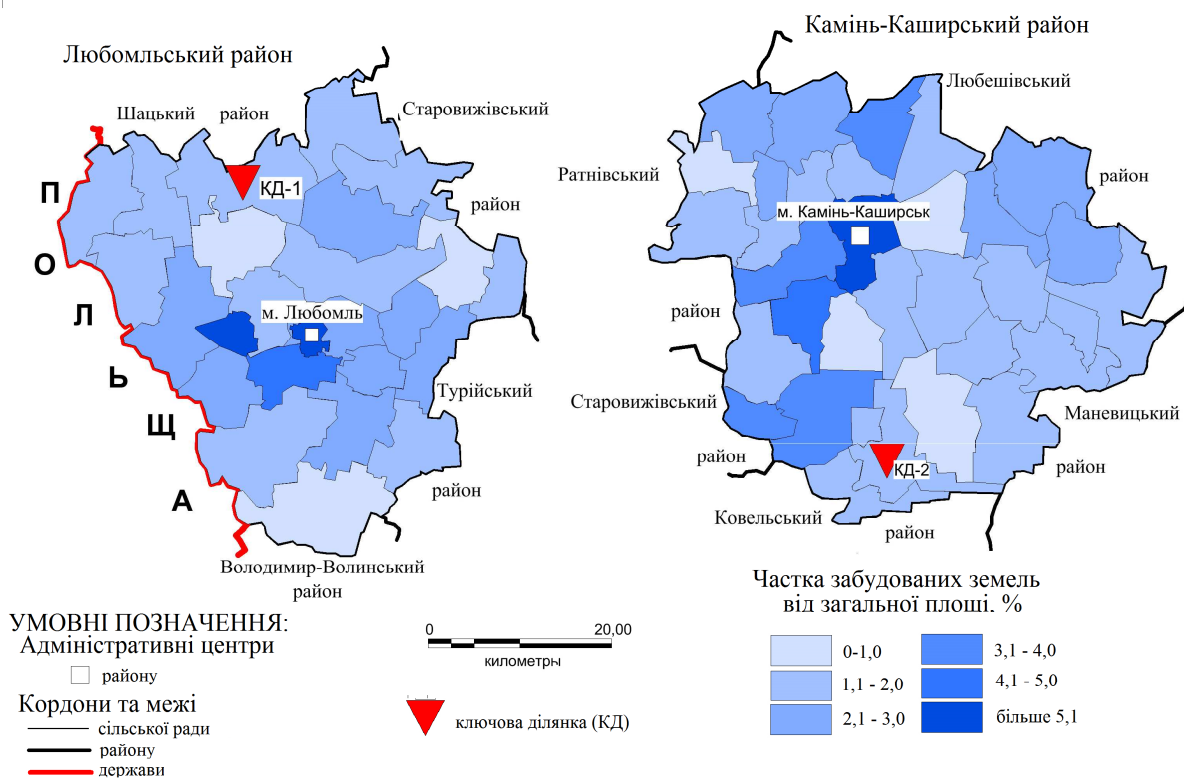

Рис. 4. Забудованість території Полісся

Структура забудованих земель в межах КД-2 характеризується збільшенням площі селитебно-рекреаційної забудови (зелені насадження загального використання – 9 га та

землі вулиць, набережних, площ – 36 га), та територій з транспортною інфраструктурою (25,51 га), а селитебно-житлова забудова займає лише 12,0 га.

Таблиця 1

Показники характеристики забудованості для територій Полісся

Адміністративна одиниця	Усього земель	Забудованість території		Селитебно-житлова забудова	
	га	га	%	га	%
Волинська область	2014400	60700,0	3	11600,0	19,1
Любомльський район	148865,0	3429,5	2,3	783,78	22,9
Ключова точка № 1 (Згоранська с/р)	10179,70	130,16	1,29	9,0	6,91
Камінь-Каширський район	174917,0	3734,71	2,1	621,99	16,7
Ключова точка № 2 (Карасинська с/р)	7570,0	91,0	1,20	12,0	13,19

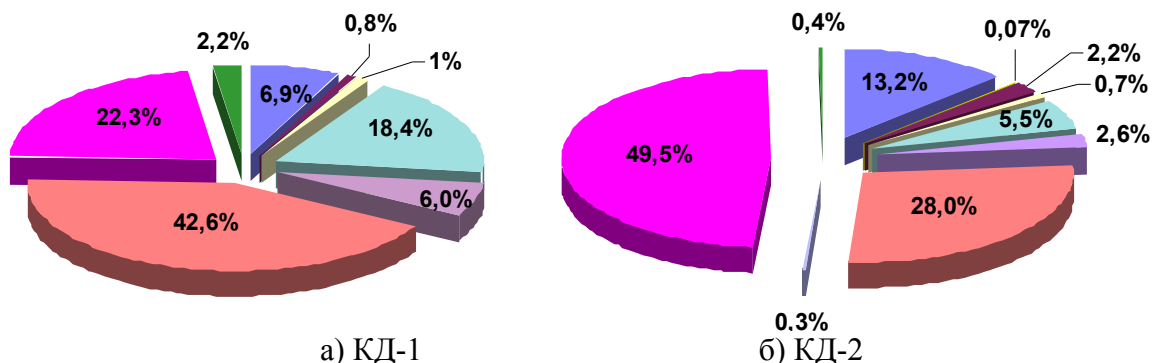
Таблиця № 2

Структура забудованих земель Полісся

Забудовані землі		КД-1		КД-2	
		га	%	га	%
із них землі під	житловою забудовою	9,0	6,91	12,0	13,19
	промисловими об'єктами	-	-	0,07	0,08
	відкритими розробками, кар'єрами шахтами та відповідними спорудами	1,0	0,77	2,0	2,20
	комерційною забудовою	1,26	0,97	0,7	0,77
	громадською забудовою	23,9	18,36	5,0	5,49
	змішаного використання	7,8	5,99	2,42	2,46
	транспортною забудовою та зв'язку	55,4	24,43	25,51	28,03
	технічною інфраструктурою	-	-	0,30	0,33
	рекреаційного використання	29,0	22,3	43,0	45,5
	кладовища	2,8	2,2	1	0,4
усього		130,16	1,29	91,0	1,20
Загальна площа земель		10179,7		7570,0	

На діаграмі (рис. 4) відображено частку земель під об'єктами рекреаційної та транспортної забудови становить відповідно 49,5% (КД-2) та 42,6,9% (КД-1), наступними є землі

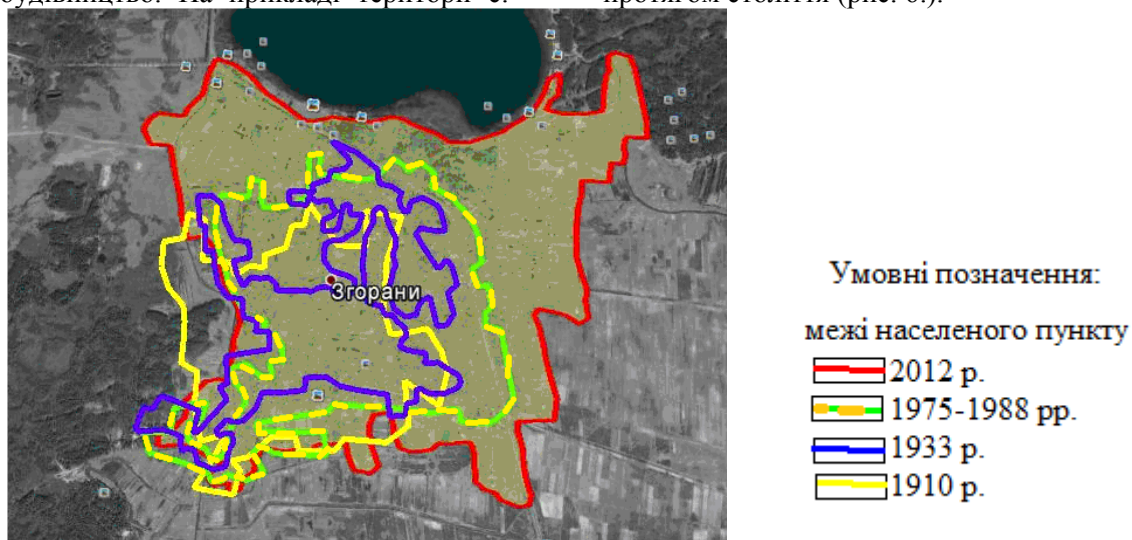
громадської забудови –18,4% (КД-1) та житлової –13,2% (КД-2). Найменшу частку займають об'єкти промислової забудови – 0,07% та технічної інфраструктури – 0,3% (Рис. 5).

Рис. 5. Забудовані землі в межах ключових ділянок: ■ - під житловою забудовою, ■ - під відкритими кар'єрами які експлуатуються, ■ - під громадською забудовою, ■ - під транспортною забудовою, ■ - під рекреаційною забудовою, ■ - під промисловою забудовою, ■ - під комерційною забудовою, ■ - землі змішаного використання, ■ - під технічною інфраструктурою, ■ - під кладовищами

Аналіз карт різного часового зрізу дає підстави стверджувати, що на сучасному етапі розвитку регіону активно продовжується селищне будівництво. На прикладі території с.

Згорани, яке знаходиться в межах КД-1, встановлено зміну не тільки площі селищного ландшафту, але й зміну меж його рисунка протягом століття (рис. 6.).

Рис. 6. Цифрова векторна модель динаміки селищної забудови с. Згорани.

Активний розвиток транспортної інфраструктури, рекреаційного та туристичного природокористування, що, безперечно, пов'язано з природними умовами території, зумовлює зміну рисунка селищного ландшафту, який набуває рис кільцевої форми.

Ділянки під житловою забудовою посідають провідні місця в структурі забудованих земель. Частку земель селищно-житлової забудови в загальній площі забудованих територій відображено на картосхемах (рис. 7).

Низька частка житлової забудови (10,0 %) відмічається у Любомльському районі з мінімальними показниками у Ладинській с/р

(6,5%) та Згоранській с/р (6,9%). В межах Камінь-Каширського району – у Нуйнівській (6,1%) та Тобольській (6,9%) сільських радах. Найбільша частка земель під житловою забудовою – Заболотської (47,8%) Головенської – (34,2%), Гушчанської (33,7%) сільських радах і лише одна у Камінь-Каширському – Черченська с/р (30,7%).

Показник житлової забудови невисокий КД-1 – 9,0 га або ж 6,91 % та КД-2 – 12,0 га і відповідно 13,9%. Очевидно, що це зумовлено особливостями розвитку транспортної інфраструктури та віддаленістю від населених пунктів обласного підпорядкування.

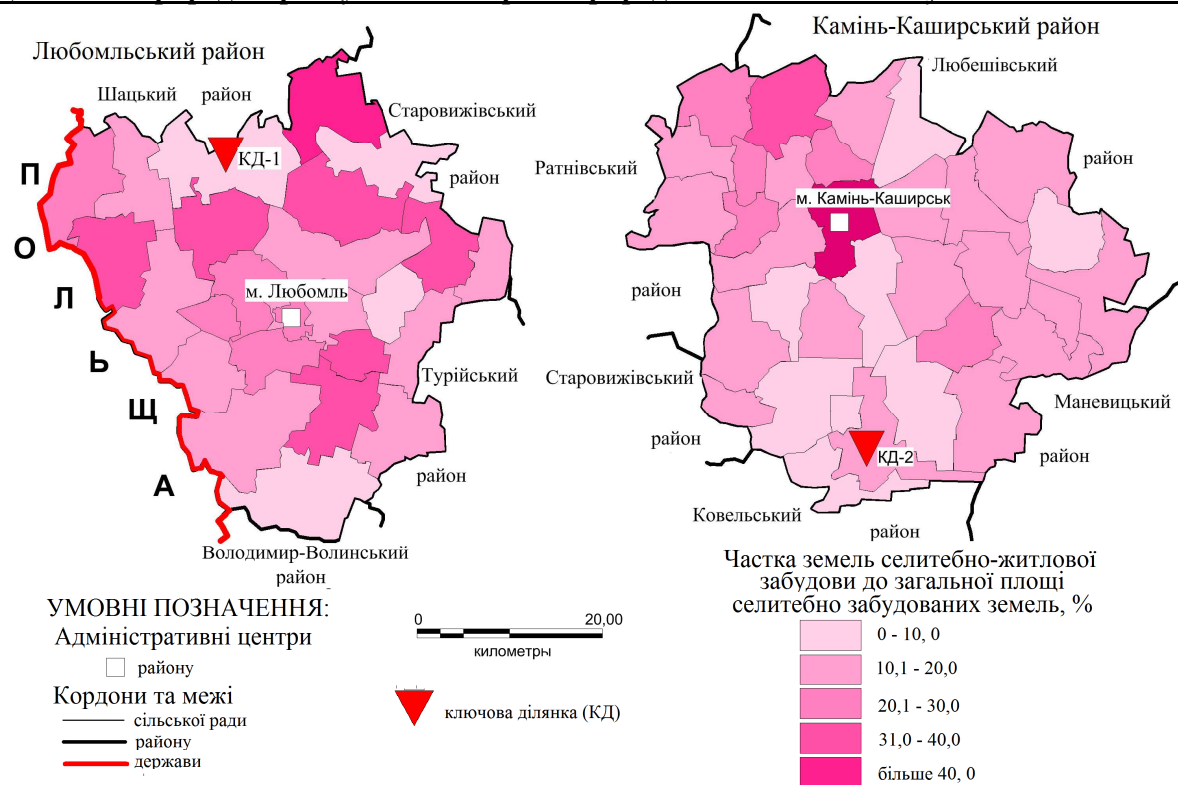

Рис.7. Селитебно-житлова забудова території Полісся

Також, варто відмітити, що багатоповерхова забудова на території Полісся Волинської області властива лише для міських селитебних ландшафтів (або урболандшафтів).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати географічного аналізу компонентної структури забудованих земель для території Полісся Волинської області дають підстави стверджувати, що в межах досліджуваної території, під зазначеною категорією земель відведено 1,29% – КД-1, та 1,20% – КД-2, що є більш ніж на половину нижчим від середнього показника по області (3%). При цьому домінують землі транспортної, рекреаційної та житлової забудови. Отже, сучасна ландшафтна структура та рисунок селитебного

ландшафту Полісся Волинської області визначає напрями та перспективи розвитку регіону з позицій рекреаційно-туристичної діяльності.

Саме забудовані землі є одними з найбільш інтенсивно зростаючих видів антропогенних ландшафтів з найскладнішою структурою природокористування. Тому, подальші дослідження з урахуванням аналізу динаміки зміни площ забудованих земель та особливостей планувальної структури населених пунктів з використанням сучасних технічних можливостей є одним з пріоритетних напрямів для забезпечення геоecологічної реабілітації селитебних ландшафтів для потреб регіонального розвитку.

Література:

1. Головне управління Держгеокадастру у Волинській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zem.voladm.gov.ua/index.php>
2. Дарчук К. В. Сучасний стан використання забудованих земель Івано-Франківської області / К. В. Дарчук. – Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наукових праць. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. Вип. 696: Географія. – 86-91.
3. Денисик Г. І. Антропогенні ландшафти Правобережної України / Г. І. Денисик. – Вінниця: Арбат, 1998. – 289 с.
4. Казаков В. Л. Антропогенні ландшафти Кривбасу / В. Л. Казаков // Проблеми ландшафтного різноманіття України: Зб. Наук. Праць. – К., 2000.
5. Маринич О. М. Удосконалена схема фізико-географічного районування України / О. М. Маринич, Г. О. Пархоменко, О. М. Петренко, П. Г. Тищенко // Український географічний журнал. – 2003, – № 1. – С. 16-20.
6. Мальчикова Д. С. Використання ГІС/ДЗЗ-технологій для вивчення територіальної структури землекористування регіону / Д. С. Мальчикова // Періодичне видання. Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. – 2010. – № 12. – С. 123-128.
7. Мильков Ф. Н. Человек и ландшафты. / Ф. Н. Мильков – М.: Мысль, 1973. – 224 с.
8. Павловська Т. С. Структура земельних угідь в ландшафтно-ecологічній організації території Волинської області / Т. С. Павловська // Геополітика и ecодинамика регионів. Научный журнал. – Симферополь, 2014. – Т. 10, Вып. 2. – С. 697-704.
9. Сухий П. О. Особливості сучасного розподілу та використання земель сільськогосподарського призначення в областях

- Західної України. / П. О. Сухий // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. – Серія : географія. – №2. – Тернопіль, 2007. – С. 84-90.
10. Тарасюк Н. А. Дослідження селітебних ландшафтів для оптимізації районного планування Волині та потреб сталого розвитку регіону / Н. А. Тарасюк, О. О. Ничая // Актуальні проблеми країнознавчої науки: матеріали II міжнар. наук.-практ. інтернет-конференція (м. Луцьк, 14-15 травня 2015 р.) / за ред. В. Й. Лажніка. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. С. 42-44.
  11. Тютюнник Ю. Г. Идентификация, структура и классификация ландшафтов урбанизированных территорий / Ю.Г.Тютюнник // География и природные ресурсы, 1991. – N3. – С.22-32.
  12. Шворак А. В. Особливості землевпорядкування території сільської (селищної) ради / А.В.Шворак // Землевпорядкування. – 2001. – № 4. – С. 25-28.
  13. Google Планета Земля. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.google.com.ua/intl/ru/earth/
  14. Tarasiuk N. GIS of regional geography in the study of present landscapes/ N. Tarasiuk, O. Nychai// Materiały konferencyjne GIS DZIŚ (Kraków, 17 – 18 listopada 2014) – Krakow : Studenckie Koło Naukowe Geografów, Instytut Geografii Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN, 2014 – S. 73-75.

References:

1. Holovne upravlinnya Derzhheokadastru u Volyns'kiy oblasti. [Elektronniy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zem.voladm.gov.ua/index.php>
2. Darchuk K. V. Suchasnyy stan vykorystannya zabudovanykh zemel' Ivano-Frankivs'koyi oblasti / K. V. Darchuk. – Naukovyy visnyk Chernivets'koho universytetu : Zbirnyk naukovykh prats'. – Chernivtsi : Chernivets'kyy nats. un-t, 2011. Vyp. 696 : Heohrafiya. – 86-91.
3. Denysyk H. I. Antropohenni landshafty Pravoberezhnoyi Ukrainy / H. I. Denysyk. – Vinnytsya: Arbat, 1998. – 289 s.
4. Kazakov V. L. Antropohenni landshafty Kryvbasu / V. L. Kazakov // Problemy landshaftnoho riznomanittya Ukrainy: Zb. Nauk. Prats'. – K., 2000.
5. Marynych O. M. Udoskonalena skhema fizyko-heohrafichnoho rayonuvannya Ukrainy / O. M. Marynych, H. O. Parkhomenko, O. M. Petrenko, P. H. Tyshchenko // Ukrainys'kyy heohrafichnyy zhurnal. – 2003, – № 1. – S. 16-20.
6. Mal'chukova D. S. Vykorystannya HIS/DZZ-tekhnologiy dlya vyvchennya terytorial'noyi struktury zemlekorystuvannya rehionu / D. S. Mal'chukova // Periodychnye vydannya. Problemy bezperervnoyi heohrafichnoyi osvity i kartohrafiyi. – 2010. – № 12. – S. 123-128.
7. Myl'kov F. N. Chelovek y landshafty. – M.: Mysl', 1973. – 224 s.
8. Pavlovs'ka T. S. Struktura zemel'nykh uhid' v landshaftno-ekolohichniy orhanizatsiyi terytoriyi Volyns'koyi oblasti / T. S. Pavlovs'ka // Neopolityka y ekoheodynamika rehionov. Nauchnyy zhurnal. – Symferopol', 2014. – T. 10, Vyp. 2. – S. 697-70
9. Sukhyy P. O. Osoblyvosti suchasnoho rozpodilu ta vykorystannya zemel' sil'skohospodars'koho pryznachennya v oblastiakh Zakhidnoyi Ukrainy. / P. O. Sukhyy // Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho peduniversitytetu. – Seriya : heohrafiya. – № 2. – Ternopil', 2007. – S. 84-90.
10. Tarasyuk N. A. Doslidzhennya selytebnykh landshaftiv dlya optyimizatsiyi rayonnoho planuvannya Volyni ta potreb staloho rozvytku rehionu / N. A. Tarasyuk, O. O. Nychaya // Aktual'ni problemy krayinoznachchoyi nauky: materialy II mizhnar. nauk.-prakt. internet-konferentsiya (m. Luts'k, 14-15 travnya 2015 r.) / za red. V. Y. Lazhnika. – Luts'k : Vezha-Druk, 2015. S. 42-44.
11. Tyutyunnyk Yu. H. Ydentyfikatsyya, struktura y klasyfikatsyya landshaftov urbanizyrovanykh terrytoriy // Heohrafiya y pryrodnye resursy, 1991. – N3. – S.22-32.
12. Shvorak A. V. Osoblyvosti zemlevporyadkuvannya terytoriyi sil's'koyi (selyshchnoyi) rady // Zemlevporyadkuvannya. – 2001. – № 4. – S. 25-28.
13. Google Planeta Zemlya. [Elektronniy resurs]. – Rezhym dostupu: www.google.com.ua/intl/ru/earth/
14. Tarasiuk N. GIS of regional geography in the study of present landscapes/ N. Tarasiuk, O. Nychai// Materiały konferencyjne GIS DZIŚ (Kraków, 17 – 18 listopada 2014) – Krakow : Studenckie Koło Naukowe Geografów, Instytut Geografii Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN, 2014 – S. 73-75.

Резюме:

Тарасюк Н. А., Ничая А. А. ГЕОГРАФИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗАСТРОЕННЫХ ЗЕМЕЛЬ ТЕРРИТОРИИ ПОЛЕСЬЯ (НА ПРИМЕРЕ ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ).

В статье отражены результаты оценки особенностей современного использования застроенных земель для территории Полесья Волынской области. Среди анализированных структур земельного фонда Волыни, выделяем класс антропогенных ландшафтов – застроенные земли, то есть, собственно, селитебные ландшафты.

Селитебно-застроенные ландшафты в структуре землепользования – один из сложнейших и интенсивно растущих классов антропогенных ландшафтов. Как результат обработки теоретико-методологических основ антропогенного ландшафтоведения и состояния земельных угодий в пределах района исследования обоснована функциональная типология селитебно-застроенных ландшафтов. Современное состояние структуры земельных угодий рассматривается на административном микроуровне (сельские, поселковые, городские советы). Характеризуя застроенные земли Полесья обработано данные по территории Любомльского и Каминь-Каширского районов, с выделенными ключевыми участками КУ-1 и КУ-2. Установлена часть застроенных земель в структуре земельных угодий: КУ-1 – 1,29 % и 1,20 % – КУ-2. Отмечаем доминирование земель селитебно-транспортной, селитебно-рекреационной и селитебно-жилищной застройки.

В результате анализа картосхем разных часовых периодов для территории с. Згораны, находящегося в пределах КУ-1, исследовано изменение не только площади селитебного ландшафта, но и изменение его рисунка в течении столетия. С целью оценки современного состояния использованных территорий населенных пунктов определено часть земель селитебно-житловой застройки в общей площади застроенных территорий. По результатам исследования составлены картосхемы, диаграммы, цифровая векторная модель. Обосновано основные направления геоэкологической реабилитации селитебных ландшафтов.

Ключевые слова: застроенные земли, землепользования, рисунок ландшафта, селитебно-забудовані землі, селитебно-жилищная, селитебно-рекреационная и селитебно-транспортная застройка, селитебний ландшафт, цифровая векторная модель.

Summary:

Tarasiuk N. A., Nychaia O. O. THE GEOGRAPHICAL ASSESSMENT OF THE CURRENT CONDITION OF THE BUILT-UP LAND USE IN THE TERRITORY OF POLISSIA (VOLYN REGION).

The paper displays the results of the assessment of special aspects of the current condition of the built-up land use for the territory of Polissia in Volyn region. As follows from the analysis of Volyn's land resource structure, we have marked out a class of anthropogenic landscapes as built-up lands, so, basically, lands intended for building.

Lands intended for building and built-up landscapes are some of the most complex and intensively rising anthropogenic landscapes in the structure of the land use. As a result of processing theoretically methodological fundamentals of anthropogenic landscape study, and the assessment of the condition of lands within the research area, a functional typology of lands intended for building has been established. The analysis of the current condition of lands is represented at the administrative micro-level (village, town, city councils). To define built-up lands of Polissia, we have processed the information within the territory of Liubomylskyi and Kamin-Kashyrskyi districts where the key localities were marked. The part of built-up lands within the land structure was determined. In this case, lands intended for building and the development of transportation, recreational and residential system, are predominant.

As follows from the analysis of map charts illustrating the territory of village Zhorany (which is within the key locality 1) in different periods of time, not only the change of the land intended for building was analyzed, but the change of its pattern during the century. In order to assess the current condition of usage of inhabited localities, the part of the land intended for building and residence was determined within the total area of built-up areas. Based on the research findings, map charts and diagrams are generated. The major lines of geo-ecological rehabilitation of lands allotted for settlement for regional development needs were established.

Key words: built-up lands, land use, lands intended for building.

Рецензент: проф. Ковальчук І.П.

Надійшла 01.11.2015р.

УДК 911.3:332.2

Олена БАКАЛО

СТРУКТУРА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ СІЛЬСЬКИХ РАД В БАСЕЙНІ РІЧКИ ДЖУРИН

У даній статті подано коротку характеристику особливостей природи басейну річки Джури́н - лівої притоки Дністра, яка протікає територією сільських рад Чортківського і Заліщицького адміністративних районів Тернопільської області. В межах річкового басейну проаналізовано загальний стан природокористування за структурою збалансованості землекористування та екологічним станом прирічкових ландшафтів.

Ключові слова: басейн річки, річкова долина, стан природокористування, збалансованість землекористування, прирічкові ландшафти.

Актуальність проведених досліджень. Соціально-еколого-економічний розвиток України на сучасному етапі характеризується збільшенням антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище та його компоненти. Стан природокористування в межах річкових долин виступає індикатором збалансованого розвитку території, оскільки тут поєднуються економічні, соціальні і екологічні інтереси місцевих громад. Власне на локальному рівні найчіткіше проявляється ступінь узгодженості і реалізованості національних і регіональних програм розвитку. Зазначений аналіз торкається проблеми комплексного використання й охорони ресурсів малих річок, оскільки вони є найбільш чутливими до господарського впливу людини. В їх межах формуються ресурси, гідрологічний і гідрохімічний режими та якість води середніх і великих рік, які сукупно є основним джерелом прісної води

в Україні. Малі річки, в тому числі і річка Джури́н, найтісніше пов'язані зі своїм водозбором, і будь-які негативні процеси, які відбуваються у басейні, значною мірою відображаються на стані ландшафтів річкових долин, тому їх дослідження є важливим кроком у розв'язанні конфлікту господарської діяльності людини і природи. Для оптимального функціонування малих річок організація господарської діяльності в басейнах повинна бути еквівалентною за обсягом з їх природним потенціалом, тому вагоме значення для стабілізації екологічного стану басейну річкових систем має вивчення структури землекористування території, загального стану прирічкових ландшафтів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи наукові дослідження з даної тематики, слід зазначити, що проблемам раціонального використання та охорони земель при-